

L' ART DEL PAGÉS

AGRICULTURA PRÁCTICA

UNA NOVA INDUSTRIA RURAL EN CATALUÑA

Poquíssimas vegadas podem encabessar nostres escrits ab lo títol del present y per aixó en los moments actuals experimentém una verdadera satisfacció.

Aquí he vingut donchs á cumplir una de las missions que mes honrosas me son y que donadas mas aficions, de tots sabudas, mes agradable ha d'esser pera mí. Me refereixo á la Exposició de productes de la planta textil coneguda per *Ramie* y de la máquina desfibradora inventada per Mr. Favier, que la societat «La Ramie francaise» exhibeix á Torroella de Montgrí desde 'l 26 al 30 del corrent.

Feya molts anys que la ramie era coneguda á Espanya, però no 'n fá gayres que se l'ha comensat á estudiar d'una manera formal.

No hi pas cap dubte que l'impuls donat á la naixent industria rural, es degut en sa major part y casi 'ns atrevím á dir en sa totalitat, á la constancia y fé, unidas á la inteligencia del comissari regi d'agricultura de la provincia de Gerona D. Baldomero Mascort, resident á Torroella de Montgrí, que ha sigut lo primer en Espanya que s'ha dedicat al conreu mes en gros de la textil que 'ns ocupa, essent causa de la explotació que en gran escala va á emprendre's en aquella comarca agricola pera irradiarse á totes las demás de nostre país que estigan en condicions apropiat pera produhir son beneficiós conreu.

La població de Torroella de Montgrí, donchs, ha sigut la primera en Espanya que ha presentat una planta, que no dubtém ha d'esserli de profitosa utilitat, solemnisant sa festa major ab un d'aquets actes que 's fan impereceders en la vida dels pobles, es á dir: ab la exposició d'una nova planta introduhida en la localitat y 'l funcionament de la enginyosa máquina de

Mr. Favier pera la elaboració d' aquesta primera materia obtinuda en lo país pera son progrés y millora.

No es sols aixó, sino que es altament favorable en los moments actuals en que la terrible plaga filoxérica ha invadit de plé tota aquella comarca ampurdanesa, delmada ja per l' insecte que ab tanta rapidesa devora la vinya, quals focos acabarán pera ferla desapareixer completament ab la difusió de sas invasoras tacas.

Rés tenia d' estrany, donchs, que 'l país agrícola, que veyá ab certa reserva 'l nou cultiu de la ramie, s' entusiasmés verament ab la realitat del fet, sentint per primera vegada 'l traqueteig de la fumejant máquina de vapor, que imprimia forsa á la desfibradora, transformántloshi á sa presencia un producte de la terra obtingut á copia de suhadas.

L' acte oficial que precedí á la inauguració se verificá en lo Teatro, baix la presidencia del Excm. é Iltm. Sr. D. Albert de Quintana, director general d' Impostos, del senyor Ayuso, gobernador civil de Gérona, del delegat d' Hisenda de la mateixa provincia, alcalde, ajuntament y jutje municipal D. Rafel Molinas de Torroella de Montgrí, tenint á sos costats al inventor de la máquina, al president de la societat «La Ramie française» d' Avinyó Mr. Victorin Tardieu, al secretari de la mateixa Mr. Emile Laissac, á Mr. Alexis Souvras, representant en los Pirineus Orientals, á Mr. Pierre Auguste Favier, fundador y director, de D. Baldomero Mascort, únich representant á Espanya, periodistas y secretari de la comissió organitzadora de la Exposició de ramie.

Ab una concurrencia, entre la que abundavan distingidas damas, que omplia 'l local, comensá lo senyor President son discurs que fou molt aplaudit y del que extractém los següents párrafos:

«La vida dels pobles es una série constant de transformacions.

Lo cim de nostra montanya, de pintoresch aspecte, va esser un temps hermosa boscuria de la que ab prou feynas hi queda 'l rastre en la brossa que diariament ab sobras d' impremeditació arranquém, en sas vertents se conrehuava 'l lli, ab qual bri finíssim teixia aquella rassa las albas túnicas dels Emperadors romans. De quan en quan lo naturalista descubreix encara alguna planta expontánea en los assedegats marges, restó miserable d' aquella vegetació espléndida. Nostra planura era allavors immens estany d' ahont emanava la dessolació y la mort, densíssima boyra cubria nostras valls.

Avuy lo Montgrí ensenya son crani pelat, sota 'l que 's regiraren bullidors en los temps primitius los apagats volcans. En la regió del lli dominan avuy, quals soberans, la olivera y 'l

cep de daurats rahims y verdas pampoladas, primer element are de la riquesa espanyola; aquell inmens pantàno es avuy delitosíssima planura ahont nostra classe jornalera sóbria y perseverant troba lo benestar en recompensa de sos afany; l'aigua ha fet maravellas; la seda 's produheix mal en las comarcas mes favorescudas del globo; nostras fruytas tenen fama en los mercats; la máquina roda per nostras comarcas.

Y quan creyau haver arribat al terme, quan estimavau era l' hora del descans en aquesta marxa progressiva, una nova planta vinguda de las regions de la India, d' aquella terra sagrada que conegué los primers misteris de la civilitació, y desenrotllá en sigles de que apenas queda memoria y vestigis que torpement descifrem, sos més árduos problemas, aqueixa fibra textil, capdell mes fi que aquell llí imperial famós y més resistent, de mes grans y espléndidas aplicacions, com tindrèu ocasió de contemplar en breu, mes productiva y mes económica que l' cánem; gracias al concurs d' un extranjer, que desde avuy pren carta de naturalesa entre nosaltres, aquesta nova planta ve á excitar de nou vostra activitat y á mostrarnos nous y profitosos derroterés.

Dintre breus instants, per primera vegada en aquesta comarca, la máquina de vapor llensant al vent sa negra cabellera, servirà d' element á una nova industria agrícola. Ben vingut sia á nostra terra aquest nou progrés; beneyta la nació germana que 'ns ho envia.

Fransa y Espanya, fillas las duas d' una gran familia, igualment poderosas en la historia dels temps, rivals sempre y destruhintse mútuament per compte de marxar unidas en las vastas manifestacions y aplicacions de sa industria y en son comers, per l' error de sa menguada y ambiciosa política!

Permetéume, senyors, molt breus consideracions, ja que ilustres ciutadans d' aquella gran Republica, com nosaltres desventurada, d' aquell gran poble lo mes treballador de la terra, honran ab sa assistencia aquest acte, y venen á compartir ab nosaltres la gloria y las fatigas d' aquesta nova conquesta del treball.

Extingits apenas los clamors y l' estrago, ocasionats per aquella grandiosa epopeya que immortalisá en los fastos moderns al que denominan lo capitá del segle, olvidém los agravis y obrim nostras fronteras á tota classe de relacions comercials.

La industria tapera s' aixeca gegant en nostra provincia, á la vegada que en Fransa adquireix son desenrotllo la industria vinícola, y mes tart lo negre most de nostras botas que bullan, donan á aquella la sanch, la vida que li falta á fi de que continuhi sent la mestra per sos procediments, per sas teorías

científicas é investigacions, per sa activitat comercial y augment del propi consum.

A 300 milions anyals ascendeix lo valor de la exportació de tota classe de productes dels rahims en Espanya, y Fransa consumeix las duas terceras parts. Com no hem d'observar ab sobressalt los núvols que s'apilan de quan en quan en nostre cel!»

Després d'algunes frases de cortesia del senyor Gobernador de Gerona, felicitant á la població de Torroella de Montgrí per l'acte que s'estava realisant, del discurs de gracias del secretari de la comissió, D. Pompeyo Quintana y de la detallada memoria referent al cultiu de la ramie y demás circunstancias que concorren en aquesta planta textil, de la qual pensem ocuparnos en lo present escrit ab alguna extensió. Lo senyor President doná per terminat l'acte, passant al convent de Caputxins ahont s'enjega la máquina é hi havia la exposició.

Lo local estava adornat ab las banderas nacionals de Fransa y Espanya entrellassadas, ab pendons ab los noms de «Favier» y «Ramie», ab lo de las quatre barras de sanch y altres, enjgantse la máquina á las tres de la tarde, després de llegida l'acta per lo notari D. Narcis Bataller, la qual firmarem juntament ab los demes companys de premsa.

Desde 'l primer moment funcioná aquella ab tota la regularitat, comensant á donarli brins de la textil los senyors Quintana, Ayuso y las senyoras D.ª Oriola Serra de Quintana, D.ª Rosa de Ferrer de Carles, D.ª Clara Galibern de Mascort, D.ª María de Quintana y de Quintana, D.ª Emerenciana Capellá de Pagés y altres de la concurrència, mentres aquesta expontáneament cridava: «Visca Favier!»

La máquina es horisontal y de forma rectangular, te tres metros de llarch per 70 centímetros d'ample; y 's compon de dos parells de corrons verticals destinats á introduhir los tanys de la ramie. A continuació d'aquets corrons hi ha un mecanisme que constituheix lo principi ó medi enginyós del inventor y sense 'l qual no 's podria haver obtingut la completa extracció de la fibra: després d'una série de corrons metàlics acanalats y horisontals que aixafan y esqueixan lo tronch separant la fusta de la fibra, hi ha una altra série de corrons també horisontals y de goma ab canals mes finas que las anteriors, destinadas á separar la escorsa ó pelleta del tronch.

La forsa necessaria pera posar en moviment la máquina es de mitx caball en vapor. Los tanys de ramie presentats á la entrada de la máquina son introduhits ab la major rapidesa y per la acció mateixa dels corrons verticals; vejentse desseguida com cau la part de fusta que contenen los tanys per dessota la máquina, y desseguida la pelleta ó escorsa y en tres segons de

temps una madeixa de fils de tota la llargada dels tanys, enterament despullats de tota altra materia y paralelos, surt del extrem oposat de la màquina, de manera que la totalitat dels filaments continguts en los tanys s'extrauhen sense cap desferra.

Componen la Comissió organitzadora de la Exposició 'ls senyors D. Joseph Pagés, president; D. Anton Negre, D. August Mercader, D. Anton Devant, D. Anicet Negre, D. Narcís Bataller y D. Pompeyo de Quintana, secretari.

Pera gastos d'instalació d'aquesta primera exhibició en Espanya dels productes de la ortiga *tenacissima* (ramie verda) lo govern espanyol ha cedit la quantitat de 1.200 pessetas, segons indicà en son bonich discurs lo citat secretari de la comissió organitzadora.

En la Exposició hi figuren: fibras en brut, ó tal com surten de la màquina, fibra en brut pentinada, fibra pentinada y blanquejada imitant la seda, ramie preparada pera barrejar ab la llana, cordas y cordills fabricats á Fransa y á Torroella de Montgrí per los corders D. Joan Durán y D. Miguel Gich, fil de ramie de tots colors filat ab màquina y á ma, diferents pessas de telas y serveys de taula en tela endomassada, diferents teixits pera cortinatjes, cobri-taulas, pera cadiras y altres mobles en ramie, barreja de ramie y seda y de ramie y cotó, velluts de diferents colors pera mobles, mitjas, mitjons, sarjas y mocadors enxarxats, teixits barreja de ramie y llana pera vestits d'home y de dona, passamaneria, blondas y brodats en ramie, drils y folros en ramie, espartenyas fabricadas á Torroella de Montgrí y diferents madeixas de fibra y en floca, tan blancas y lluhentas com la seda, extretas ab diversas màquines y procediments químichs, invencions fetas avans de la màquina de M. Favier pera extraure la fibra de la planta ramie.

Durant aquella tarde foren moltes las personas que invadiren la exhibició, meravellantse de la bona qualitat del producte de la ramie que la industria havia transformat, fentlos d'utilitat doméstica.

A quarts de set del vespre y en lo mateix local del teatro s'oferi un *lunch* als forasters é invitats, entre 'ls quals brillavan per sa presència respectuosas damas, bellas y elegants senyoretas que coronaren la festa del primer dia. No hi faltaren los corresponents brindis, encaminats tots á felicitar als noshostes y molt especialment al inventor de la desfibradora y á D. Baldomero Mascort, propagandista de la textil, sense olvidar-se del sexo bell, que tant relleu donava á aquell expansiu acte. Entre 'ls que prengueren la paraula recordém á D. Joseph Pagés, alcalde de Torroella, que iniciá 'l brindis en catalá, seguint los senyors Mata, senyor Delegat d'Hisenda, don Pompeyo de

Quintana, senyor Lladó, que llegí uns versos en catalá. D. Joseph Gich, director del periódich *El Palafrugellense*, don Albert de Quintana, que ho feu en castellá y en francés, Mr. Favier, Mr. Tardieu, don Eussebi Corominas de *La Publicidad*, en nom de la premsa, don Baldomero Mascort, que llegí una carta de don Primitiu Artigas, enginyer de monts, fill d' aquesta població, 'l Sr. Busquets y Mr. Souvras.

Després d' aixó las músicas y 'l coro passaren á casa de don Albert de Quintana, ahont posava 'l senyor Gobernador tocant y cantant las millors pessas de son repertori ab justesa y afició.

En la impossibilitat de dir rés més, per la falta d' espay, aném á parlar del conreu de la planta textil ramie, que no dubtém ha de produhir un cambi favorable en la agricultura de nostra país.

II.

Acabém de donar á coneixer l' acte inaugural de la Exposició de productos de la textil *Ramie* y 'l funcionament de la máquina desfibadora de Mr. Favier, ab tant bon éxit enjegada lo diumenge á Torroella de Montgrí, guardantnos per ara la descripció de la planta, las circunstancias que exigeix son conreu pera que siga profitós y 'l treball de diferentas máquinas desfibadoras.

Per aixó, després de visitar detingudament las plantacions de la ramie en la població citada, nos remeterém á la memoria llegida per D. Baldomero Mascort en l' acte oficial de la inauguració en lo citat dia.

De tot plegat ne trayém que es una textil vividora, originaria de la Xina, Japó, Malassia y en general de totas las islas del arxipiélach Indich y especialment de Java, ahont creix expon-táneament y la conreuhan de temps immemorial pera fabricar ab sas fibras desde la mes finíssima tela fins lo mes bast cordam.

La *Ramie* es una ortiga gegant, sense pels irritants, perteneixent á la familia de las *Urticaceas* y al género *Bæmheria* en honor al célebre botánich Bæmher que la clasificá. Son moltes las varietats que 's coneixen, pero las més importants y únicas que aquí se cultivan, son: la *Urtica Bæmheria nivea*, que nosaltres anomenarém *Ramie blanca*, per tenir l' envés de sas fullas completament blanch; y la *Urtica Bæmheria tenacissima* ó *Urtica utilis* que coneixerém ab lo nom de *Ramie verda* porque ostenta aquest color en tota sa fulla.

La primera sembla adaptarse bé en los climas atemperats y en Xina es coneguda ab lo nom de ramie de las montanyas; y la verda, mes delicada del fret, exigeix pera son desenrotllo,

climas qual temperatura no baixi en un periodo de sis mesos de 15° centigraus per lo menos.

Aquí han tingut ocasió d' ensajar las duas varietats y 'ls resultats han sigut completament favorables pera la ramie verda, que es en definitiva la mes idónea pera nostre país y la única que deurém cultivar, puig á mes de donarnos major fibra y mes llarga, produheix molta mes cantitat de tanys, perque grifola mes

Son cultiu es senzillissim: veritat es que exigeix molt cuidado durant lo primer any de plantació; pero en los successius pot dirse que tot se reduheix á la aplicació de lleugeras femadas avans de cada tallada y que poden substituhirse ab millor éxit, per adobs molt azoats, no olvidant una abundant regada setmanal durant los mesos de mes calor, que després se li dona prudencialment cada 15 dias á mida que disminuheix la temperatura.

Aquí poden obtenirse duas segadas de ramie en complerta sabó: una á mitjans de Juliol y l'altra á primer d' Octubre.

Los tanys ja segats deuhen ferse assecar, pera lo qual basta deixarlos 6 ó 7 dias á la simple acció del raigs solars.

Los rendiments en pes que aquest any han donat á D. Baldomero Mascort y als senyors Negre, Quintana, Devant, Pagés, Ferrer, Bataller, Boy, Cabrera de la Bisbal y altres. que en un total de 7 ó 8 hectáreas han cultivat la ramie en aquesta comarca ampurdanesa, coincideixen ab los que apunta Mr. Favier en son tractat que sobre *La Ramie* ha publicat, supost que la primitiva plantació del senyor Mascort, que conta alguns anys d' existencia, li ha produhit mes de 3.000 kilógrams de tanys per hectárea y las otras que te de dos anys, encara no en plena producció, li surten á rahó de 9.600 kilógrams, las no femadas y á 10.754 kilógrams aquella de igual edat y en que ha empleat lo guano del Perú á 9 per 100 d' amoniach.

Ara comparant los resultats obtinguts en los diferents tipos de terrenos, la ventatja en totas las probas practicadas ha sigut pera 'ls terrenos d' aluvió (fluixos) y encara que 's poden veure *ramials* en los de terreno compacte y subsol argilós, no deuhen lo seu desenrotllo mes que á las grans femadas y labors profundas avans de verificar la plantació.

En resúm, pot dirse que la ramie plantada en terrenos d' aluvió pot rendir mes que 'l terreno que en iguals circunstancias dedicat al cultiu del alfals, ab la ventatja de no empobrir tant lo terreno; però sempre ab la condició precisa que no li faltin las regadas, ja que aixís la experiencia ho ha confirmat, á pesar d' haver dit lo contrari celebrats agrónoms.

Passant á ocuparnos de la fibra y prescindint dels objectes que ab ella poden obtenirse, per haverlos ja enumerat detalla-

dament en aquest mateix escrit, dirém que la ramie admet tota classe de colors ab ó sense necessitat de mordent y 'ls pren ab mes facilitat que 'l cotó. A tot aixó hi ha d'afegirshi la qualitat d'esser molt forta y molt difícil de corrompre's.

La principal causa de sa resistència extraordinària s'atribueix á sa constitució física. Té la forma cilíndrica, mentres que las otras fibras vegetals son ordinariament aplanadas. Reduhida á sa mes simple expressió es 4 ó 5 vegadas més llarga que la del cánem, llí y cotó. Examinada al microscopi la fibra normal no ofereix cap solució de continuïtat en una llargada de 0'25 centímetres. Conté un 24 per 100 de fibra; la planta produheix diferents tanys, podent viure fins á 20 y mes anys y donar un rendiment anyal de 1.000 pessetas per hectàrea desde 'l segon any endavant.

La segona causa ó sia la de la incorruptibilitat es deguda á la composició química d'una certa cantitat de gomo-resina imputrescible que queda impregnada en las fibras. Aquesta goma es molt forta y més resistent á la acció dels álcalis que la d'altres fibras y aquesta duresa explica la gran solidésa y fortalesa de las cordas que 's confeccionan ab fibras de la ramie, á las quals no se 'ls hi ha separat tota sa gomo-resina y la resistència á la acció dels álcalis, lo perque aquestos mateixos cordatjes passen per incorruptibles en l'aygua, qualitat que 'ls pescadors de Java y Xina han sabut utilisar en sas xarxas de pesca y velams de las embarcacions.

Desde que en 1803 Mr. Roxbourt la doná á coneixer, fins avuy, los industrials per una part y 'ls agricultors per l'altra no han parat de treballar pera utilisarse de sas rellevants qualitats. Uns y altres han obtingut excelents resultats. Los industrials, proporcionantse la fibra extreta á má per los Xinos, han fabricat magnífichs teixits. Los agricultors han conseguit aclimatarla perfectament sense cap esforços, però, á pesar d'aixó, durant 24 anys seguits s'ha treballat inútilment pera trobar un procediment d'extracció de la fibra.

Los Xinos fan aquesta operació á má rasant los tanys ab un ganivet y un home molt hábil sols ne produheix de 700 á 800 grams per dia. Aquest procediment tant llarch pot solsament emplearse en aquell país en que 'ls jornals se pagan á 0'25 cénts.

La maceració en l'aygua corrent y embassada no ha donat cap bon resultat y tampoch l'han donat quants procediments químichs s'han ensajat: nulos han sigut los obtinguts per embassaments artificials, es á dir component banys alcalins ab l'objecte de conseguir disoldre la part de goma que té unida entre sí las fibras ab la escorsa; defecte aquest que s'atribueix á la desigualtat de la maduració que té la fibra d'un cap al altre del tany.

Per altra part, essent aquestos procediments molt costosos

s' ha acabat per renunciarlos pera fixar la vista sols en los mecánichs. La desfibració mecánica pot ferse al estat vert ó sech dels tanys y per aixó s' han inventat gran número de máquinas.

Havent aquesta textil preocupat fa ja temps la Inglaterra y ab lo desitj que te de monopolisarho tot, aquell govern celebrá dos concursos en Saharumpore oferint una gran recompensa al inventor d' una bona máquina pera desfibrar la ramie. A pesar d' haverse presentat més de 12 máquinas entre 'ls dos concursos, lo jurat no trobá que cap d' ellas fos mereixedora al gran premi de 5,000 lliuras esterlinas y sols se contentá ab donar una prima de 37,500 franchs á Jon Greig en 1873 y altra de 2,500 á Vanden Ploeg en 1779.

Una equivocació que s' ha acceptat durant molt temps ha sigut la principal causa d' aquets mals resultats y es lo de suposar que 'l millor medi de desfibrar los tanys de la ramie era 'l de tractarlos en vert.

Aquest assert pot probarse per los mals resultats que dona la millor máquina coneguda d' aquest género, la de Mr. Laberie et Berthet. En efecte, son principi com totas las que operan en vert, consisteix en retenir fortament lo tany d' una de sas extremitats sometentlo en tota sa llargada á la acció d' uns corrons rascadors (imitació del treball xino) que no tenen altra missió que traure la sava y escorsa, aislant d' aquest modo la fibra que queda suspesa per la part retenguda. Fàcilment pot compendre's que aquest rascat no pot produhir l' efecte desitjat, en perjudici de la duresa de las fibras, ja que no poden emplearse 'ls tanys en son perfet estat de maduració. Per altra part la máquina Laberie no permet fer las segadas mes que á mida de son consúm pera evitar que 'ls tanys s' assequin, supost que perdrian sa flexibilitat indispensable, la sava s' agrumallaria y la desfibració se faria imposible. Aquets graves inconvenients han fet renunciar á son empleo y patentisat la necessitat de la desfibració en sech.

Ab aquest objecte y fins l' any 1880 se construhiren máquinas que ben mirat no son mes que 'ls antichs aparatos de desfibració del cánem y lli, moguts per un mecanisme més ó menos enginyós. Entre tots ells la que atragué més la atenció fou la máquina Rolland, pero com totas las de la seva classe, aplanan 'l tany, lo trosseja y produheix una informe massa de fibra, escorsa y fusta, que la industria quasi no pot aprofitar.

Fins lo mes de Agost de 1881 en que Mr. Favier inventá sa enginyosa máquina podém dir que 'l problema estava per resoldre. La máquina Favier, que ja describim en nostre article anterior, privilegiada á Fransa, Espanya, Portugal, Inglaterra, Estats-Units y en altres paissos, se diferencia de totas las conegudas. Parteix del principi económich de la divisió del

travall que l' efectúa sense interrupció: primer, separant la fusta y després extrayent la pell ó escorsa. Las fibras surten tenint un paralelisme complert, de la mateixa llargada que 'ls tanys y ab una disgregació y netedat perfectas; de manera que son incomparablement preferibles á las filassas xinas obtingudas á má, únicas que fins avuy pogueren prestarse á las industrias.

Lo conreu, donchs, de la textil ramie, que fins ara havia sigut poch menos que impossible, per falta d' una bona máquina desfibradora, desde avuy s' ha fet profitós pera las comarcas, quals condicions agrícolas sían apropósit pera la obtenció de la planta económica, puig lo problema queda ben resolt, á nostre modo de veure, ab la invenció de Mr. Favier, qual máquina fa que sían aplicables á la filatura las bonicas y abundants fibras que conté y quals mostrars porto pera ensenyarlas á qui ho desitji.

La societat anónima «La Ramie Française» domiciliada en Avinyó, ab un capital social de 3.250.000 pessetas, que ha deixat la sucursal de Torroella de Montgrí baix la direcció de Don Baldomero Mascort, ha comensat á explotar son negoci per tot arreu ahont se cultivi la ramie, tenint al mateix temps plantacions de la textil per son compte. Sembla que ja ha donat ordre pera llogar en arrendament unas vint vessanas de terra en aquest terme municipal y segons se diu també, ha ofert 150 pessetas per hectárea d' aquesta planta, que actualment paga en aquesta població á 10 franchs los 100 kilógrams ben seca. De la diferència de dos franchs per 100 kilógrams del preu á que 's paga á Fransa, n' es causa la falta de comunicacions. Lo dia en que Torroella estiga en condicions apropósit pera 'l transport, se comprará la ramie á 12 franchs los 100 kilógrams, segons hem sentit á dir, manifestantnos al mateix temps, que allí ahont se cultivi en quantitat de 10 hectáreas, s' hi establirà una máquina per compte de la societat explotadora.

Si bé es veritat que aquesta planta lo mateix pot propagarse per llevar, cap de brot, estaca ó esqueix, la experiencia ha demostrat prácticament als cultivadors comarcans que la millor manera de reproduhirla es per trossos d' arrel (rhizomas) d' uns quinze centímetres de llargada, soterrats en lo mes d' Abril.

Acabada nostra principal tasca, que molt més podriam allargar y que no ho fem perque ja hem abusat prou, sino massa, de la atenció de nostres lectors, sols nos resta agrahir la deferencia ab que 'ns han tractat las familias dels senyors Quintana y Mascort, en la primera de las quals hem tingut nostre allotjament inmerescut.

Al Sr. Negre, de qui hem visitat son Mas del Plá, tan grans diós com ben cuydat, en lo qual bastará dir que hi tinguerem

ocasió de veure un remat de 100 vacas de cria, una eugassada de 70 caps y molta maquinaria agrícola. Especialment també á nostres amichs senyors Torroella, Gichs, Estrabau y Corominas, de qual familia 'n guardaré sempre grats recorts, aixís com també de MM Tardieu, Favier, Layssac y Souvras, que á sas rellevants qualitats, reuneixen la circumstancia de poderlos contar entré 'l número dels amichs desde 'l primer moment que un hom té la sort de tractarlos.

FRANCISCO X. TOBELLA.

Torroella de Montgrí 28 d' Agost de 1883.

VARIETATS

LO CANARI.

(Acabament.)

Si li ensenya á disparar un canonet de llautó ab una metxa que cull ab lo bech. Així es que deu havérseli tret la por al tró; cosa que implica un grandíssim cambi en sa índole. Se li ensenya á coneixer grossas lletres soltas, á compondrer paraulas ab ellas. Se posan en filera todas las vinticinch lletres; se li dona una paraula bissílava, y fins trissílava. Allavors se posa lo canari á escoltar, pensa, medita; sense precipitarse, cull una lletra, la primera de la paraula, y la posa á un costat; si en la segona sílaba se presenta una lletra de la primera, la treu d' allí ab lo bech, y la posa en lo nou lloch. Molt sovint inclina 'l capet y mira de fit á fit á son duenyo; altrás vegadas se queda parat, y 's veu que medita intensament; alguna que altra vegada s' equivoca, y va á pendrer una lletra que no deuria; pero en quant se li adverteix l' error, la deixa estar y la esculleix millor. Encara que se li proposi una paraula llarga, com «Constantinopla», ó la grega «Papepipapos» (besavi), no hi ha cuidado que s' equivoqui. També sap posar un rengla de guarismes, donantli 'ls números que ell mateix va elegint, y una cansoneta ab las notas que se li posan davant. Se 'l mana que senyali la persona mes guapa, la de mes edat, la mes enamorada que hi ha en la reunió, etc., y al punt dona una volada y se li posa sobre la espatlla. Enten las paraulas, las accions y 'l llenguatge dels ulls de son duenyo. A la veu d' aquest, tira d' un carret sobre la taula en la direcció que se li diu, á dreta ó esquerra, se para y torna á tirar. Al acabar aquesta maniobra, ell mateix se deu treure l' arreu ab l' ajuda del bech. Ab tot, está á vegadas voluntariós, y 's coneix que ho fa de mala gana. No es possible forsarlo, puig hi ha que seguirli l' humor.

Finalment, si son duenyo li dirigeix algunas paraulas carinyosas y en cástich de sa desobediencia l' estreny no més que una mica, 's posa més sumís; sols en cassos raríssims ho fa tot d' intent al revés, com per malicia ó mala voluntat. Ja 's veu, es africá y de ralea púdica ó numídica. Pera ensenyarli tot aixó es necessari molt temps, moltíssima paciència y un coneixement molt fondo de la classe del animalet. Un canari aixís

ensenyat dona de menjar á tota una familia; ademés de costejar los gastos del viatge. Se desprén de lo dit que l' animalet sap enllassar lo tó y la imatge lo mateix que nosaltres; treballa ab la memoria y la forsa imaginativa, ab lo sentiment de la vista y 'l del sentit á la vegada. Sa activitat es ja molt composta. També se li ensenya al canari á elegir d' entre un joch de cartas los quatre reys per exemple, y 'ls busca y 'ls junta. Si se li ofereix un as y després se li presentan las cartas una darrera l' altra las rebutja totas menos los asos; y en tenint quatre asos ja deixa d' atendre; proba de que sab lo que son quatre. Coneix las formas dels números mes no son valor. Ab dificultat pot contar més enllá de quatre. Sapigut es que 'ls canaris somian, com que comensan á cantar en somnis; lo que es molt significatiu, puig no tots los animals d' aquesta classe tenen tanta memoria é imaginació, que puguin somniar. Los somnis son fills del ánim y de sas passions y desitjos. Lo canari es capás d' amor y d' odi; s' acostuma als homes y 'ls cobra carinyo; pero á vegadas no pot estimar á certs homes, avans al contrari, está sempre furiós ab ells. S' envaneix de son cant, es en extrem exigent, es molt busca-rahons ab sos semblants, pero no tant ab las classes afins. Es tan manso, que no 's posa á volar, y si ho verifica torna aviat. Rés sap de llibertad, puig que ha nascut y s' ha criat en la esclavitut. Estima á sos fills entranyablement; los petitets no 's mostran molt mimats, y també en aixó 's deixa veurer son origen meridional. Sens por fa cara al gossos; pero aviat los hi cobra amistad, y fins juga ab ells, puig no hi ha animal que no pugui amistar-se ab lo gos, y sols se deu al home que aquest animal sigui l' assot de tots los animals. Es reparable la promptitut ab que 's reposa 'l canari de sustos y sobresalts. Quan cau la gabia del sostre y ja 'l tenim per mort, se posa á cantar fort y clar. Pero si l' ha espantat un gat, li costa més treball reposarse.

Aquest aucell se mostra inquiet y anguniós poch moments avans de un tremolament de terra; y aixó que, penjant la gabia del sostre, no pot experimentar sensacions tant vivas com los altres animals doméstichs que viuen en la terra. Es de presumir que participi de la propietat eléctrica de molts aucells.

Los tirolesos, que, com tots los serrans, son zoófilos ó amants dels animals, ensenyan al canari multitud de cansons, y 'ls portan ab grans gabias fins á Constantinopla y Petersburgo.

Aquest animalet, encara tan petit, arriba á una edad avansada, si be no tant com lo papagall y 'l corb. L' amor matern no está molt desarrollat en éll, efecte pot ser de la esclavitut en que nasqué y del cambi del clima. La mare te zelos de la filla y el pare del fill, é causa del cant.

Es de creure que al Nort, per lo mateix que provoca majors necessitats, cultiva en los pares major cuidado per sos fills, y que 'ls animals del Sur lo senten naturalment molt menos.

Lo canari mor ab molta dignitat. Sembla estar molt bo, quan inesperadament se nota que está malalt; sembla que pressent sa mort com un fenómeno natural que se las te ab éll, com pressent lo tremolament de terra que las te ab tots. Un moment avans de morir sol proromp pre en una débil veu, s' estarrufá y encongèix, se fica lo cap sota de un ala, y cau mort á terra, s' estira, y allá fuig aquella vida que tant estimá y aborrió, que tant cantá y sentí, y que fou un tó de la universal armonía del mon.

SCHETLIN.

NOTICIAS

Brigadas anti-filoxéricas.—Las d' aquesta provincia que actuan en algunas poblacions de la costa de Llevant, han sospés las operacions del sulturnatje de las vinyas de aquella comarca, per las rahons que l' altre dia indicarem.

Del estat de la invasió filoxérica en lo moment de la suspensió dels travalls, resulta, que en la actualitat son vuyt los termes municipals invadits ab 167 tacas, en las 1,269 hectáreas de vinyats que contenen, ocupant una superficie de 7 hectáreas aproximadament 16,611 cepes filoxerats sense cap de mort, los quals han sigut tractats tots a 300 y 400 grams de sulfuro de carbono; ab més 50,586 de la zona inmediata de defensa, á las mateixas dósis, portant gastats 20,230 kilos de dit insecticida.

La major intensitat de la invasió existeix en los vinyats dels termes de Malgrat y Santa Susagna, en lo Litoral, y la menor en lo de Sant Celoni, per la part interior de la conca del ferro-carril de Gerona á Granollers, trobantse localisada la invasió entre 'l riu Tordera y Calella, per la part del Litoral, y entre 'l mateix riu, y Sant Celoni, per la del interior.

Arrós.—La sega d' arrós ha prés molta extensió en la comarca d' Alcira, especialmente en la última setmana.

La compra de dit grá ha estat bastant animada, y lo cahís en escofolla s' ha venut fa pochos días desde 150 á 153 rals; lo blanqueijat de dos passadas ha obtingut 20 y 1/2 y 21 rals varxilla, però dits preus han de cedir necessariament, tan aviat com se generalisi la recolecció en la Ribera alta y baixa.

No obstant de que, com de costum, es molta la concurrència de jornalers que arriban procedents de varis punts d' aquesta y altres provincias, costa 'l jornal de basser de 12 á 14 rals y 28 á 30 si porta caballería.

Olis.—Las noticias que tenim de la nova cullita de tota la zona productora de la comarca oliverera del Ebro, son análogas á las de la provincia de Valencia, de modo que creyém que si la exportació al extranjer continúa, aquestos olis pendrán favor.

L' aspecte de la vinenta cullita en lo gran centro productor d' Andalusía, es per tots conceptes inmillorable, se calcula que si aquesta termina felísment podrá contarse ab una bona cullita.

Pansas.—Las primeras noticias rebudas del mercat de pansa d' Inglaterra no son molt satisfactorias. Del primer carregament se pagaren algunas partidas de 40 á 45 schelins, però en cambi la segona arribada d' altre vapor feu que baixessin los preus d' una manera no coneguda, supost que 's pagaren las existencias á bordo de 25 á 26 schelins, sufrint una baixa de 15 á 20 per quintá.

A pesar de tot aixó, no han sufert gran violencia los preus corrents en lo mercat de Valencia, puig la pansa ordinaria 's paga de 22 á 24 pesetas, y la bona á 25. De todas maneras es probable que 's normalisin, tant en Gandía y en lo marquesat de Dénia, com en los mercats extranjeros las transacciones, y potser, á semblansa de lo ocorregut en anys passats, adquirescan alguna alsa los preus de cotisació.

Taronjas y llimonas.—La vinenta campanya taronjera comensa á

despertar l'interés entre 'ls moltíssims cultivadors que conta aquest important ram de nostra riquesa agrícola. *El Eco del Júcar*, periódich d'Alcira, centro principal d'aquest important comers, avansa ja algunes notícias, y dona á entendre que gracias á las majors ventatjas qu'ofereixen las empresas de transports, será favorable la venda. Van arribant del extranjer importants ordres de compra, y s'ha augurat lo preu de quatre rals per arroba en alguns tanteigs.

Las llimonas verdas, que encara tenen escassa quantitat de such, s'han comprat aquestos dias per l'immediat envio al interior, de 11 á 12 rals arroba, si bé es veritat que encara no arriban á la meytat de son pes y mida ordinaria.

Arbós.—La cullita de vi no passará de regular. Segons informes, en la vehina vila de Vendrell s'han presentat alguns comisionistas oferint trenta pessetas per cada divuyt arrobas de berema; oferta que no pot esser mes favorable als culliters. Las operacions de recolecció d'aquest article no comensarán fins lo quinze del corrent mes. La cullita d'enguany no passará, á judici de personas intelligents, de setze mil cargas.

Artés, Avinyó, Cabrianes y Sallent.—En aquestos punts la cullita de raïms se presenta inmillorable, y tant es aixís que las personas de mes avansada edat d'aquestas poblacions diuhen que no tenen recort de que hi haja hagut tanta quantitat de rahím, en sos temps més bons.

Falset.—Va acabantse d'assahonar lo rahím y per allá desde 'l 24 al 30 comensará la berema, qual cullita promet esser bastant regular.

Gerona.—Diuhen d'aquest punt que no es cert, com suposan alguns, que la pluja de la matinada del dissapte haja sigut beneficiosa pera la cullita de las tardanerías, puig aquesta estava ja feya dias completament perduda. Las pocas vinyas que tenen en aquella comarca lliures de la filoxera, son las únicas á las quals haurá favorescut.

Manresa.—Indican que la cullita será regular y que'n sa qualitat no defraudará las esperansas dels vinyatayres. Los propietaris mantenen los preus una mica alsats.

Poboleda.—L'ajuntament está incohant l'oportú expedient al objecte de recobrar lo perdó colectiu de las contribucions, á consecuencia del moltíssim dany ocasionat per la forta pedregada que fa poch caygué en aquell terme municipal, fent malbé enterament la cullita de la berema, única font de riquesa ab que contan aquells habitants.

Desitjém que per lo senyor Ministre del ram siga resolt favorablement dit espedient.

Priorat.—Diuhen que la cullita del rahím será molt mermada, á causa de las intensas pedregadas que en aquella comarca han caygut en aquestos dias.

Tarragona.—Molts son los propietaris d'aquest terme municipal que han comensat ja las operacions de la berema, perque tenian por que 'ls rahims anavan á ferse malbé ab aquest cambi atmosféric brusco.

Valls.—La cullita d'avellana en aquesta y en Figuerola no produheix lo resultat que s'esperaba en quantitat si bé la canlitat es inmillorable. Fins ara, com la recolecció no está encara terminada, pocas son las partidas que s'han realisat, per lo que no poden fixarse preus definitos. Podém indicar, no obstant, que s'han fet partidas de poca importancia al preu mitx de 20 pessetas cuartera del pais.

Morella.—En los días 15, 16 y 17 del corrent celebrará aquesta població sa acostumbrada fira. S' espera que será bona per l' abundant cullita que hi ha hagut en las comarcas dels voltants y per la abundancia d' ayguas, que es un dels principals elements pera 'l bestiar.

Vinaroz.— Las cullitas se trovan en molt mal estat, degut á la falta d' aygua. Los garrofers están sufrint una malaltía, per lo qual la cullita es escassa. Los rabíms son molt petits per la sequera, no havent adquirit lo seu complet desentrotlo. Los blats de moro presentan per ará un aspecte regular. En resúm, que 's prepara un mal hivern.

VINS.

Sembla que tot se conjura contra 'l negoci dels caldos. Per una part lo Govern francés ab una circular que dona instruccions á sos Administradors d' Aduanas sobre lo que ha d' entendres per ví, pera 'ls efectes del pago de drets, qual circular portant la alarma á tots los comerciants de vins extranjers, ha motivat un retraiment general en lo negoci, lo qual no pendrá son acostumat vol fins y á tant que s' aclareixi per complet lo sentit de la espressada disposició aduanera ó se conega la forma en que la mateixa ha d' interpretarse, puix de la manera que actualment se verifica ha d' influir per forza en la paralisació dels envíos.

Per altra part lo crescutíssim impost ab que s' han gravat en Cuba 'ls vins y del cual donarem somera noticia en nostra anterior Revista, causarà disminució en lo consum y per consegüent la exportació que era bastant limitada sufrirá un cop fort si no 's deixa en suspens per lo Govern espanyol la aplicació y exacció del citat impost. Es d' esperar que aixís se fagi, pera que respectables interessos agrícolas, mercantils y marítims no sufrescan gravíssims perjudicis.

A pesar de lo dit y de que l' estat general dels ceps augura bona cullita, están sostinguts los preus de las marcas acreditadas á causa de la escassetat de classes bonas pera las Américas.

Sobre la cullita de vi pendent podém dir que todas las noticias son de que 's presenta favorablement en tots los paissos encarregats de suministrar al home tan preciós caldo. Fransa, Italia, Espanya, Hungría y Portugal, consideradas en general, ofereixen una producció superior á la del any passat, y no menos favorables semblan las que 's refereixen á la Argelia y á Grecia: la exportació de la Argelia á Fransa, després d' atendre á sas necessitats se calcula que podrá pujar á 150.000 hectólitres, xifra poch elevada en sí, però importantísima, si 's té en compte que fa poch no 's coneixia plantat un peu de vinya en dita regió y que per lo contrari, importava lo precís pera son consum. La Grecia tindrà abundants rabíms que convertits en pansas servirán pera que Fransa fabriqui tres milions d' hectólitres d' un vi regular y agradable que sols li costa 18 ó 20 franchs l' hectólitre ab 9 graus d' alcohol.

Meditin sobre aixó nostres culliters y no obliguin ab sas injustificadas pretensions á enviar als negociants que 'ns visitin als paissos que hem mencionat avans pera lamentarse després de la dificultat de realisar sas cullitas.

CALENDARI DEL PAGÈS

SETEMBRE.

CASSA Y PESCA

CASSA.—Lo primer d' aquet mes s' inaugura la cassa en las provincias d' Alava, Avila, Búrgos, Coruña, Guipúzcoa, Huesca, Leon, Logroño, Lugo, Madrid, Navarra, Orense, Oviedo, Palencia, Pontevedra, Salamanca, Santander, Segovia, Soria, Valladolid, Vizcaya y Zamora. Ab lo bram dels cervos sembla que s' espantan y comensan á emigrar las guatllas, las tórtoras, los sisadors, etc. Abandoném nosaltres també á aquestas aus y deixém los prats pera pujar á la serra á cridar ab lo caragol al magnífich soberá coronat dels boscos, en aquestas nits plácidas alumbradas per la hermosa lluna de la tardor. Si la lley prohibeix aquest artifici, nos recrearém ab lo romántich espectacle. Sigans permés buscar las perdius en las menjadoras.

PESCA.—En aquet mes se pesca ja tot lo dia, y com las ayguas se refredan, torna á esser convenient l' esquer viu pera l' esturió, la pérsega, la anguila, la truita y la murela. La carpa, lo sargo y 'l gobí buscan cuchs; los barrillos, carn crua ó cuyta y cuas de cranch y las murelas, rahims negres. Los sedals fixos de nit son productius, sobre tot en anguilas. En la mar s' agafan ab xarxas y paranyes mujols, barbs y totas las especies de peixos plans. Es bona la pesca entre las rocas, en la embocadura dels ports y en los estanys salats de las voras del mar. Ab vent S. E. abundan las platijas, las accedías y 'ls llenguados. Lo dia primer d' aquest mes comensa la Veda especial pera 'ls salmonidos, fins lo 15 de Febrer.

Imprempta de «La Renaixensa,» Xuclá, 13, baixos.